

Importanța aspectului socio-cultural al terminologiei

Autor: Mariana Cerepanova

Articolul de față prezintă câteva reflecții despre aspectul socio-cultural al terminologiei, acesta din urmă prezentând o importanță majoră pentru crearea, difuzarea și implantarea termenilor în limbajele de specialitate ale diferitor societăți.

La începutul secolului XXI, constrângerile economice, schimbările accelerate care afectează toate domeniile vieții cotidiene și profesionale ale populației, industrializarea și globalizarea bunurilor culturale scot în evidență rolul socio-cultural al terminologiei. Politicile lingvistice naționale se confruntă deseori cu exigențele liberalismului internațional, care nu totdeauna țin con de identitățile culturale și lingvistice.

Limbile de circulație internațională (cum ar fi engleza, franceza, germana), fiind aproape de progresele tehnologice, domină terminologiile tehnică, științifică, etc., și reprezintă sursa principală de îmbogățire a acestora. Este absolut normal ca limbile să împrumute, să naturalizeze, să refuze, să combine și să modifice termeni. Însă a importa termeni fără a-i naturaliza înseamnă a importa conceptele și sistemele de valori subiacente.

Terminologia, având drept obiect de studiu comunicarea specializată, implică inevitabil comunicarea indivizilor sociali între ei într-un cadru socio-profesional specializat. Astfel, scopul oamenilor de știință este de a ordona cunoștințele și de a da conceptelor accepții și definiții clare, oricare ar fi limba în care ele sunt exprimate. Pentru a oferi indivizilor astfel de concepte este important să se țină cont de realitatea socio-culturală a acestora. Nu e suficient de a traduce sau a translitera un termen dintr-o limbă în alta pentru a-l considera potrivit pentru o societate anume, este important de a transpune semnificațiile.

În acest context menționăm că terminologia este un vector al informației. Într-un text științific sau tehnic, termenii sunt

unitățile conceptuale minimale de transmitere a informației. Tocmai aici intervine activitatea terminologică. Ea are ca obiect acest ansamblu de elemente care relaționează și se definesc între ele, care uneori se suprapun sau devin concurente în relația cu un concept pe care îl denumesc simultan sau, dimpotrivă, îl lasă neacoperit lexical [1].

Dar, totodată terminologia nu este un simplu alfabet. Ea este un sub-ansamblu specific care, în interiorul unei întreprinderi, de exemplu, dezvăluie domeniile conceptuale create sau doar folosite prin activitatea sa. La nivelul unei întreprinderi terminologia este întotdeauna în serviciul unei politici mai largi de comunicare sau a unei politici tehnice ori comerciale. Întreprinderile comunică între ele, schimbă informații în rețeaua industrială. Astfel acestea își formează un corpus terminologic aferent întreprinderii, comprehensibil pentru utilizatori, căci a fost creat în conformitate cu realitatea socială și culturală a utilizatorilor.

Așadar, ca reacția la exigențele utilizatorilor și sub influența dublă a sociolingvisticii teoretice și a sociolingvisticii locale a diferitor State, apare o nouă știință denumită socioterminologia, care-și propune ca obiect de studiu circulația termenilor în sincronie și diacronie. Ea stabilește o legătură dintre sensul termenilor și condițiile de apariție ale acestora. În lucrările sale, lingvistul francez François Gaudin, menționează că circulația termenilor depinde de diversitatea utilizatorilor lor sociali și vizează condițiile de circulație și apariția termenilor, considerate ca semne lingvistice aparte, ca o unitate de cunoaștere, ca element al comunicării, ci nu doar ca etichete ale conceptelor [2; p. 80].

În modul acesta, se constată că teoria wüsteriană (unde orice variație întâmplătoare, precum sinonimia, polisemia, individul, societatea, cultura, este exclusă; iar limba este estimată ca un instrument de comunicare profesională în cadrul unui discurs controlat și instituționalizat, lipsit de orice echivoc) este, într-un

fel, depășită; terminologia având nevoie de lărgirea câmpului său [2; p. 92].

Pe de altă parte, socioterminologia se preocupă și de difuzarea termenilor, care trebuie să țină cont de trei aspecte importante: observarea practicilor lingvistice în toată variabilitatea lor; identificarea rețelelor de difuzare a termenilor; stabilirea necesităților de difuzare în special în sectoarele industriale. Acestea sunt necesare pentru a înțelege schimbările lingvistice curente, fie ele spontane sau planificate.

Prin urmare, precizăm că unitățile lingvistice nu pot deveni termeni izolați, ci capătă statut de termen, în special, prin intermediul lucrărilor din laboratoare, ateliere, uzine, etc. Astăzi se dovedește că semnificația termenului este social normată, deci e vorba de un control social. Rolul controlului social e de a reconstitui sensul, căci forma poate fi ușor preluată din terminologia altei limbi. Pe când pentru a-i conferi termenului un semnificat e necesar de a recurge la gramatici lexicale sau la metafore lexicale, doar atunci putem presupune că un termen se va implanta reușit în limbajul specializat.

Ex: - boîte noire (fr) – cutie neagră (adj. neagră nu are nimic comun cu culoarea dispozitivului, care astăzi este de culoare portocalie. S-a păstrat doar forma termenului, dispozitivul reprezentând de la crearea sa un înregistrator de avioane vopsit în negru).

- trous d'air (fr) – gol de aer (unde trous nu are nimic în comun cu gaură, ci e vorba de zonă din atmosfera terestră în care o aeronavă întâlnește un curent de aer descendent puternic).

Referindu-ne la aspectul cultural al terminologiei, e important să constatăm că acesta are drept obiectiv apropierea noilor cunoștințe și abilități pentru o societate anume. Acesta permite unei societăți de a găsi un cuvânt potrivit pentru exprimarea unui concept nou reieșind din resursele sale lingvistice, în propria sa cultură și după perceperea proprie a realității, care sunt totdeauna în corelație [3].

Analizând termenul din această perspectivă, revenim la demersul socioterminologic, menționând încă o dată că acesta este un semn lingvistic ce aparține unei anumite limbi, supunându-se regulilor generale ale acesteia, uneori cu sinonime sau omonime.

Așadar, observând și analizând aspectele social și cultural ale terminologiei, putem constata că astăzi pentru a propune un corpus de termeni aferent unui domeniu de specialitate, terminologia ca știință și ca vector al informației, este preocupată de definirea conceptelor oferindu-le accepții clare atât pentru un anumit mediu socio-cultural, cât și pentru cel din exteriorul acestuia. Iar pentru a asigura o circulație normală a termenilor e nevoie de observarea practicilor lingvistice, de identificarea rețelelor de difuzare, de stabilirea necesităților de difuzare, de luarea în considerare a realității culturale a unei societăți umane.

Bibliografie:

1. Patrick Charaudeau, *Grammaire du sens et de l'expression*, Paris, Didier/Hatier, 1992.Y.
2. François Gaudin, «Socioterminologie : une terminologie remise sur ses pieds», *Langages, La terminologie : nature et enjeux*, n°157, 2005, pp. 80-92.
3. M. Diki-Kidiri, «Une approche culturelle de la terminologie», *Terminologies nouvelles*, n°21, 2000, pp.10-15.
4. Gambier, «La socioterminologie», *Langages*, n°102, 2001.